

НА ОНЯ СВЯТ

(анализ)

Пресъздавайки разнообразието на селския живот, Елин Пелин открива сюжети, които отварят по-задълбочен психологически поглед за селската душа. Неговият селянин е герой в пълния смисъл на думата - личност, която изживява пълноценно различните въздействия, човек с богата и сложна душевност.

Още от самото начало на разказа на Елин Пелин – „На оня свят” – читателят бива въведен в една съвсем обикновена, проста обстановка. Представени са ни бедният осемдесет годишен старец дядо Матейко,

лежащ на смъртно легло, и неговата съседка баба Йова. Дотук нищо фрапиращо, никакво действие. Самото действие като такова започва със смъртта на дядо Матейко и неговата озадачаваща усмивка. Старецът умира усмихнат при вида на ракията, тъй като в нея вижда единственият свой спътник в изминалия му, изпълнен с трудности селски живот. Пред прага на непознатото, или по-точно пред страха от него, той вижда в нея опората, крепяла го през тежките усилни години на живота му... и издъхва щастлив. Пътят на душата му е също интересен от гледна точка действието и развитието. Бедняшката душа, пренаситила се от човешката пошлост и сребролюбие, упорито вярва, че и в небесните простори царят законите на земята – т.е. на богатите и влиятелни хора – „Нас са ни записали у дяволския тефтер още откак сме се родили.” – си казва душата на дядо Матейко и свикнала с теглото и нелекия земен живот, сама се отправя в търсене на верния според нея път – пътят за „пъклото”.

Завръзката в разказа, а по-късно и самата развързка, се осъществяват благодарение на навременната намеса на „фъркатичкото”, което отнася измъчената от негодите на живота душа в рая. Първоначално душата на дядо Матейко се радва на „хубостите” и „чудесите”, но малко по-нататък, отново фрапирана и обезоръжена пред новото, се сеща за своята стара спътница – ракията. Отчаяна от липсата на кръчми, тя усеща студенината и чуждостта на този нов, добронамерен, но същевременно и толкова далечен за нея свят и е готова на всичко, само и само да може да „пийне чашка ракийка, да се подкрепи” дори ако заради това подкрепяне е необходимо да слезе в ада – „В пъклото истина е зло, ама аз съм научен: ще тегля, па в добър час ще си пийна и то ще ми олекне.” Обезсърчена от безапелационния отказ на ангелчето, бедняшката душа даже е принудена да хитрува, измисляйки благородната лъжа, че кръчмата е нещо необходимо, за да може в нея бирникът да събира дължаните от селяните суми, но когато ангелчето казва: „Тук бирници няма, дядо.”, тогава бедната Матейкова душа забравя своя дългогодишен спътник и приятел ракията и зарадвана, че дълговете и вземанията няма да продължат и там горе, решава, че лекарството против земните мъки, което е приемала години наред, вече няма да и трябва. „Ох, майко богородичке, тук на рахат ще бъда!”